

K

R

O

N

I

K

Ved en fejltagelse bragte vi i sidste nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* en forkert kronik af Bente Rosenbeck "Dansk kønsforskning: status, strategi og perspektiv". Vi beklager fejlen og bringer her den rigtige kronik "De sidste mandsbastioner". Kronikken, som blev udarbejdet i forbindelse med Kønsbarriereprojektets afslutningskonference i efteråret 2001 blev bragt i *Berlingske Tidende*, 26. januar 2003 og i *Information*, 28. januar 2003 (revideret udgave). "Hvorfor går det så langsomt med at få kvinder ind i akademia? Forsøg på en uvidenskabelig forklaring" er skrevet til *Kvinder, Køn & Forskning*.

DE SIDSTE MANDSBASTIONER

Af Bente Rosenbeck

I 1948 åbnede Cambridge University sine porte for kvinder som et af de sidste i den vestlige verden. Kræfter havde forsøgt at bevare universitetet som mandeuniversitet, men uden held. Hvad der ikke lykkedes for Cambridge University, er i al ubemærkethed lykkedes for Københavns Universitet. Læs blot den engelsksprogede årsrapport fra 2001, hvor Københavns Universitet lader sig repræsentere ved ni mandligt ledede forskningsprojekter. Ikke én kvinde, undtagen en kvindelig laboratorieassistent og en yngre kvindelig forsker, som har fået lov til at pryde billedsiden.

Universiteterne har ligestilling som indsatsområde "til gavn for forskningen og uddannelserne og til fremme af den kønsmæssige og etniske ligestilling i samfundet" ifølge udviklingskontrakten for 2000-2004, som er indgået mellem Videnskabsministeriet og universiteterne. Faktisk har man skrevet under på at ville føre en aktiv politik (understøttet af en ligestillingshandlingsplan) for rekruttering og medarbejderudvikling. Københavns Universitet har konkretiseret sin egen politik, ifølge hvilken man bl.a. vil etablere en særlig hjemmeside. Hvad viser den så?

Under ligestilling vises så den kortlægning af kønsfordelingen på alle ansættelsesområder, som man har lovet. Eller det er måske så meget sagt, idet opgørelsen kun gælder universitetet som helhed. Når vi når frem til fakulteterne, så findes kun to kategorier, nemlig kvinder og mænd! Resultatet bliver et kvindedomineret fakultet (sundhedsvidenskab) og to der er tæt på (teologi og humaniora). Det kalder nogle ligestilling, f.eks. Det samfundsvidenskabelige Fakultet, der som udgangspunkt for sin ligestillingshandlingsplan, ønsker at respektere, "at kvinder og mænd interesserer sig for forskellige områder, og at de derfor søger forskellige stillinger".

Det er også muligt at klikke ind på en liste over kvindelige professorer: 35 i alt, heraf er de 27 stadig ansat. Men så er siderne også ved at være udtømt. For universitetet har i øvrigt henlagt "den praktiske

implementering af ligestillings-tiltag til universiteternes seks fakulteter". Herfra er det dyb tavshed, dog med en enkelt undtagelse: Det samfundsvidenskabelige Fakultet har en plan. Hvad mon hjemmesiden skal være til, hvis ikke det var for at vise aktiviteterne og "best practice", der ifølge kontrakten skulle formidles via "en særlig hjemmeside, hvor informationer om barrierer, ligestillingsinitiativer og resultater samles og formidles", som der står i udviklingskontrakten.

Vi befinder os efterhånden halvvejs i kontraktperioden. I redegørelsen for 2001 står der, at hjemmesiden er under opbygning, og det har den været siden 1998, hvor Universitetsavisen kundgjorde, at et initiativ med at få lavet en handlingsplan for ligestilling var endt med en hjemmeside. Her får vi også at vide, at der ikke er taget konkrete skridt til en specifik implementering af den "såkaldte mainstreamingstrategi", som er den officielle ministerielle politik. Men tro ikke at Københavns Universitet er bagud. Går vi videre til Århus, så skal vi nok være glade for den københavnske indsats. Århus Universitet ville overveje at ansatte en ligestillingskonsulent ifølge udviklingskontrakten fra 2000. Det vil man ifølge rektor Niels Chr. Sidenius ikke længere, hvilket fremgik på konferencen: "Køn – når tiden er vigtig. In- og eksklusionsprocesser i akademien" afholdt på Christiansborg den 21. oktober 2001.

Fra RUC var der dog andre toner. Her har man øget andelen af kvindelige lærere fra 13%

i 1993 til 30% i dag, og det er sket ved hjælp af handlingsplaner og sanktioner, fortalte rektor Henrik Toft Jensen. Ansættelsesbekendtgørelsen var bl.a. blevet brugt som virkemiddel til at få ansat flere kvinder. Til gengæld hørte vi, at der ikke på RUC var sket ændringer i de styrende organer og ledelsen. Men her er der håb at hente med den nye universitetslov, hvor det må formodes, at de nye bestyrelser får en ligelig sammensætning af kvinder og mænd.

Sikker kan man ikke være, for det nævnes ikke eksplicit i loven. Det er kun en bedre ledelse og politiske initiativer, som kan sørge for, at det, der er landets officielle ligestillingspolitik også bliver gennemført på universiteterne og ikke bare sendes i syltekrucker eller sættes på hjemmesider.

Hvad siger så det ministerium, som universiteterne har indgået udviklingskontrakterne med og som skal sikre, at de overholdes? Ansættelsesbekendtgørelsen, hvor bedømmelsesudvalgene ikke længere skal prioritere mellem kandidaterne, men hvor ledelsen ansætter, er også et af de midler, som Videnskabsministeriet fremhæver, når der aflægges rapport om danske ligestillingsinitiativer i Danmark til Europa Kommissionen (se <http://www.cordis.lu/improving/reports.htm>) Her står nævnt, at ledelsen kan ansætte de medarbejdere, der er behov for, og at det inkluderer en mere ligelig balance mellem mænd og kvinder. De mange enkønnede institutter, som stadig findes i Danmark, ek-

sempelvis de filosofiske, samt den ringe overgangsfrekvens mellem lektor-professor, viser dog, at dette virkemiddel ikke bliver brugt ret ofte.

Ellers fortæller den danske rapport, at der i 1990'erne er blevet investeret kræfter i at sikre, at offentlige forskningsinstitutioner arbejder på at forbedre kvinders stilling i forskningen. Dansk forskningsstatistik er blevet forbedret, og der er blevet fremskaffet data til debatten om kvinders stilling i forskning. Man skulle tro, at dette gav anledning til livlig aktivitet på Videnskabsministeriets hjemmeside om ligestilling, men her er det nyeste bidrag omtale af en kommende kønsforskningskonference, som skal afholdes 30. marts 2001!!!. Og vi hører om en EU konference "Gender and Science", som planlægges for efteråret 2001. Rapporten fra denne konference er forlængst kommet og flere er blevet afholdt. Henvisninger til den danske afrapportering og den danske udgave af EU-kommisionens arbejdsdokument: "Kvinder og videnskab: Kønsperspektivet som løftestang for en reform af videnskaben" er heller ikke at finde på ministeriets hjemmeside. Her skal man direkte til Bruxelles og Forskningskommissionens hjemmeside. Det er som om ligestillingspolitikken føres i det skjulte.

Hvad sker der så i Danmark ifølge denne rapport? Ud over udviklingskontrakterne nævnes mainstreaming, som blev indført ved lov i 2000, og ifølge hvilken offentlige myndigheder skal indarbejde et køns- og

ligestillingsperspektiv i al offentlig politik, planlægning og forvaltning. Dermed er ligestilling blevet en proaktiv tilgang, hvor det ikke længere handler om at ændre på uligheder, når de er opstået, men at forebygge at de opstår. Ligeledes handler det ikke længere udelukkende om særinitiativer, men om at arbejde ud fra en helhedsopfattelse, der indbefatter kønspektivet, som der står på Ligestillingministerens hjemmeside. Mainstreaming kan bl.a. defineres som en systematisk integration af lige muligheder for kvinder og mænd i organisationen og dens kultur, i alle programmer, politikker og praktikker eller med andre ord i måder hvorpå, der ses og handles. Var det så ikke en ide, også at mainstreame, når Københavns Universitet skal præsentere sin forskning? Ikke at jeg har de store forhåbninger til, at det sker. Én trøst er der. Næste årsrapport kan ikke blive værre. Og måske bliver det ligesom med æredoktorerne ved universitetets årsfest. Her tager man ca. hvert andet år en kvinde med. Siden 1990 er der blevet udnævnt mere end 80 æresdoktorer, heraf 10 kvinder, en andel på ca. 12% og altså noget mindre end den kvindelige repræsentation generelt. Årsfesten er som sædvanligt en mandeparade, for heller ikke i ledelsen findes kvinder – ud over at der nu selvfølgelig er kommet en kvindelig rektor. Men vil det gøre nogen forskel? Det vil forhåbentlig universitetsreformen, som vil bringe flere kvinder ind i bestyrelserne.

Mainstreaming er også slået igennem i EU. Philippe Busquin, forskningskommissær i EU, ser et problem med underrepræsentationen af kvinder, når Europa skal forøge sit forskningspotentiale. I 1999 blev "Women and Science" oprettet for at fremme kvinders udvikling i forskningen. En ekspertgruppe kaldet Helsinki-gruppen om kvinder og videnskab fik som opgave at indsamle og sammenligne statistik, en statistik, hvor Danmark med en andel på 21% kvinder af det videnskabelige personale befinder sig nærmere bunden end toppen, hvor Finland ligger med 36% kvinder. Gruppen har bl.a. indkredset problemet til det tab og spild af kvinders viden og kundskab, som er resultatet af "the leaking pipeline", hvor alt for mange kvinder dropper ud af en videnskabelig karriere på hvert eneste niveau.

Den Europæiske Kommission har ligeledes besluttet, at der skal gøres noget ved underrepræsentationen og har udarbejdet en handlingsplan for at fremme kønsligestilling i videnskaben. Formålet var at fremme dialogen mellem medlemsstaterne og at udvikle et overvågningssystem "Gender watch system" i første omgang rettet mod det 5. rammeprogram og for at udarbejde en sammenhængende fremgangsmåde for at fremme kvinders deltagelse i forskning, som finansieres af EU. Formålet er konkretiseret som dels at sikre kvinders deltagelse i forskningen, dels sikre at forskningen handler om kvinder, og at den tilgodeser kvinders behov, for-

stået som at forskning gennemført af, for og om kvinder må fremmes. Ifølge en resolution fra 2000 skal bestræbelserne intensiveres for at fremme kvinders rolle i videnskab og teknologi og sikre en effektiv mainstreaming af kønsdimensionen, når det 6. rammeprogram og ERA, det europæiske forskningsrum skal implementeres.

Inden længe indkaldes de første ansøgninger til det 6. rammeprogram, som har medtænkt kvinder og køn. I introduktionen af de syv prioriterede temaer står nævnt, at kønsligestilling skal medtages, hvor det er relevant for aktiviteten. Dette er selvfølgelig ret diffust, medmindre der er nogle, som følger udviklingen. Mere konkret er, at kvinder og yngre forskeres deltagelse i programmet "menneskelige ressourcer og mobilitet" understreges. Og endnu mere konkret er, at kvinders deltagelse indgår i bedømmelseskriterierne. Også af hensyn til dansk deltagelse i EU-forskningen kunne det være en pointe at rekruttere flere kvinder til forskningen. Men jeg må jo nok erkende, at der er lang vej at gå, når man ser på den europakonference, som Statens naturvidenskabelige Forskningsråd var vært for under formandskabet. "Flere unge forskere, tak" stod der i pressemeddelelsen. En række af Europas førende forskere gav på konferencen deres bud på, hvordan naturvidenskaben kan blive mere attraktiv for regionens unge og det lod man så 18 mænd gøre suppleret af et par kvindelige juniorforskere. Meget er der ikke sket,

siden jeg for over et år siden begyndte at arbejde i Sverige og troede, at alt var i god gænge i Danmark, fordi der var kommet en ny lov i foråret 2000. Men love er vel ikke til for at overholde.

HVORFOR GÅR DET SA LANGSOMT MED AT FA KVINDER IND I AKADEMIA? FORSØG PÅ EN UVIDENSKABELIG FORKLARING

Af Bente Rosenbeck

Det går trods alt fremad for kvinderne i academia, og kvinders andel af ph.d.grader og adjunkturer har været stigende. Ingen tvivl om det. Men der er heller ikke så meget tvivl om, at det går langsomt. Inge Henningsen, som har deltaget i projektet "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskningen", antyder, at det med den nuværende fart, hvor kvindeandelen af professorer og lektorer på Københavns Universitet er vokset med 3.5 procentpoint på 31 år (fra 18 til godt 21% fra 1970 til 2001) vil tage 148 år, inden der er opnået lighed. Bertel Ståhle, som har udgivet flere undersøgelser om kvinder og mænd i dansk universitetsforskning i 1990'erne, er mere optimistisk og har ved en lejlighed angivet året 2032. Jeg har ikke nogen forklaring på, hvorfor det går så langsomt, men min påstand

er, at forskellige forskningspolitiske strategier utilsigtet har været med til at forøge ulighederne og på den måde bidraget til, hvad der kaldes "the leaking pipe-line"; at academia lækker som en gennemtært vandledning, når det gælder den kvindelige gennemstrømning. Det har været en udbredt holdning, at når rekrutteringsgrundlaget var i orden, og der kom tilstrækkeligt med kvinder ind i "pipelinen" nedefra, så ville det gå af sig selv. Kønsbarriereprojektet har vist, at det ikke synes at være tilfældet. Processen foregår ikke som en tydige in- og eksklusionsmekanismer. Der sker en kønsspecifik udtynding af deltagerkredsen, som øges med vedvarende små udslip forløbet igennem fra rekruttering til forskeruddannelse og videre op igennem hierarkiet. Der bliver færre og færre kvinder, og vi ender med 7-8% kvindelige professorer.¹ En af de forskningspolitiske strategier, som var med til at øge den kønsmæssige ubalance var forskerrekruiteringsplanen fra 1985-1992. Bertel Ståhle karakteriserede i sin rapport fra 1998 ("Kvinder og mænd i dansk universitetsforskning i 1990'erne") ikke bare udviklingen i perioden 1980-1990 som langsom, men som negativ. Der skete simpelthen et fald i kvindeandelen i adjunktansættelser fra 21% i 1984-87 til 19% i 1988-1991. Af de nyansatte adjunkter i denne periode var 30% kvinder og 70% mænd. På Det humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, hvor jeg da var ansat, var der ud af 23 adjunkter kun 3 kvinder.

I den forudgående periode helt tilbage fra begyndelsen af 1970'erne havde der nærmest været stillingsstop eller meget få stillinger, hvad heller ikke bidrog til at øge kvindeandelen. Og mens der var stillinger i 1960'erne, var der ikke så mange kvinder at tage af. De kom først i større tal i midten af 1970'erne, og da var det for sent. Da jeg blev færdig i 1976/77, udgjorde kvinder for første gang over halvdelen af kandidaterne inden for humaniora. Så fra det tidspunkt, og det vil sige i mere end 25 år, har rekrutteringsgrundlaget været til stede, men uden at det er slået igennem i toppen.

Skævheden i 1990'erne skal søges i programforskningen, dét der gik under betegnelsen 'cigarkasseforskningen'. Mellem 1996 og 2000 blev der oprettet ikke færre end 34 programmer til en samlet volumen af 1.824 mio. kr. og med en ganske høj succesrate og dermed ringe konkurrence om midlerne. Det blev problematiseret og førte til cigarkassernes afskaffelse. Hvad der aldrig blev nævnt, heller ikke i Danmarks Forskningsråds Årsrapport 1999 "Kortlægning af de offentlige forskningsmidler" var, at disse programmer overvejende rekrutterede mænd. Havde det ikke været for Freja-programmet (Female Researchers in Joint Action), hvor formålet var at rekruttere kvindelige forskere til dansk forskning og som fik 78 millioner, havde det set endnu værre ud. Men de småpenge ændrer ikke på, at kvindernes andel af de forskningsaktiviteter, som voksede mest i 1990'

erne, var ekstremt lav. Mere end 1000 forskere blev ansat inden for den supplerende stillingsstruktur, og flertallet var og er mænd, som er blevet, eller er, parate til at blive rekrutteret ind i faste stillinger. Det er en skævhed, som vil påvirke systemet de næste 30 år. Ståhle kunne da også allere-de vise, at der var sket en afmatning i væksten af kvindelige forskere finansieret over eksterne midler mellem 1991 og 1995.

Undtagelsen i programforskningen var som nævnt Freja-programmet, hvor der kom 327 ansøgninger og bevillingsprocenten blev på 3.5%. Så her var ingen problemer med konkurrencen. Der var tilsyneladende masser af kvindelige forskere at tage af, og det gav anledning til seriøse overvejelser om et Freja II. Måske er det en ide at gå videre med, når Freja-programmet udløber i år. Et Freja II kunne tænkes ind i det nye virkemiddel: store tværgående forskergrupper, der ikke på nogen måde synes at have medvirket til at øge andelen af kvindeligt ledede projekter. Hver gang man overvejer et virkemiddel, er det vigtigt at overveje om det på trods af, at det i udgangspunkt er kønsneutral, kan medføre skævheder. Der hvor kvinder har klar sig bedst i forskningsråds-systemet, har været i kampen om de ordinære midler, de frie midler, hvor konkurrencen har været meget høj. Det ser ud til, at der med ordinære midler (frie midler) og høj konkurrence er foregået en kønsmæssig udligning, mens programforskningen har forøget uligheden.

Det kunne tyde på, at flere frie midler kan være med til at rette op på ubalancen. Men løsningen kan også ligge i mainstreaming, hvor det ikke længere udelukkende handler om særinitiativer, men om at indarbejde køns- og ligestillingsperspektivet.

Det, der skal mainstreames, er de programmer, som muligvis oprettes i de kommende år. De politiske besluttede forskningsprogrammer er på vej tilbage ifølge den nye forskningsreform. Nyskabelsen: Det strategiske Forskningsråd, skal sikre, at forskningsmidlerne uddeles efter kvalitet og konkurrence, men programmerne bør også mainstreames. Kvinder skal inddrages både i de programforberedende udvalg, programkomitéerne og i programmerne. Det er vigtigt, at programforskningen ikke gentager 1990'ernes skævvridning. Her må både råd og politikere tænke sig om, når temaerne for programmerne fastlægges og følge en mainstreamingstrategi. EU har for længst udformet en sådan i relation til forskning. I EU regi formuleres relationen kvinder og videnskab i tre punkter: kvinders deltagelse i forskning skal opmuntres, forskningen skal opfylde kvinders behov og der skal være forskning om kvinders liv og interesseområder. Yderligere pointeres det, at køn også vedrører mænd, og at det er vigtigt at tænke diversitet. EU's interesse er bl.a. at øge forskningspotentialet i Europa. Men der synes også at være andre aspekter inde i billedet. EU's arbejdsdokument "Kvinder og videnskab" har under-

overskriften: "Kønsperspektiv som løftestang for en reform af videnskaben". Det handler om forandring og fornyelse.

Kvinder og videnskab er placeret under det område, som kaldes videnskab og samfund, og hvor intentionen er at skabe harmoniske relationer og en ny kontrakt mellem videnskab og samfund. Det, som vi kender som grundforskning, er ved at blive suppleret (ikke erstattet) af strategisk forskning, som skal tjene til at løse samfundsmæssige problemer. Det er ikke længere sådan, at videnskaben kun taler til samfundet, men der foregår også en kommunikation fra samfund til videnskab. Samfundet stiller krav om at få samfundsmæssige problemer videnskabeligt belyst, hvilket betyder, at videnskaben skal kontekstualiseres. I relationen videnskab og samfund ligger også spørgsmålet, om ikke den videnskabelige population i højere grad bør afspejle hele samfundet og om ikke fagligheden tilsvarende bør bredes ud, således at hele befolkningens interesser og problemer varetages; det ligger i EU's politik, der sammenfattes som forskning af, for og om kvinder

Også i Danmark efterlyses visse steder forskning af kvinder, altså flere kvindelige forskere. Danmarks forskningsråd har i sin årsrapport fra 2000 ("Kvalitet og fornyelse – gennem rekruttering til den offentlige forskning") beklaget de få kvinder med baggrund i bekymringen over, at der til næsten halvdelen af danske universitetsstillinger i perioden 1995 til 2000 kun var én an-

søger og at syv ud af ti jobs besættes internt. Rådet anbefalede, at institutionerne arbejdede mere målrettet for at få kvinder ind i eller forblive i en forskerkarriere. Rådet så en mere differentieret personale-sammensætning som kvalitetsfremmende, både hvad angik køn, alder og nationalitet. Det er blandt andet det, mainstreaming går ud på. Ser man på Forskningsrådenes forskellige virkemidler, så har såvel post.doc. stipendier (under forskningens konkurrenceevne) og yngre forskningsledere været benyttet af samtlige råd, og her gælder det om at sikre, at kvinder kommer med i tilstrækkelig grad. Og hvad er så det? Det er ikke som SHF at sætte tre mandlige yngre forskningsledere i gang og ingen kvinder (uddelingen 2002). Og hvis man skulle skele ikke bare til et af vore nabolande men hele tre, Norge, Finland og Sverige, så hedder kønsbalancen 40/60 %. I Danmark siger man, det er synd for kvinderne, at der skal gøres noget særligt for dem. Jeg synes, det er mere synd både for kvinderne, samfundet og kvaliteten, at videnskaben fortsætter med at være næsten 80% domineret af mænd.

Bertel Ståhles nye rapport "Forskere søges – ansøgere mangler" fra 2003 bekræfter kun, hvor langsomt det går. Det mest interessante er måske, at undersøgelsen også bekræfter tendensen til, at der kun er én eller få ansøgere, et system, der forsvares med en skærpet faglig profilering på de danske universitetsinstitutter. Konkurrencen er overstået og

den pågældende "fundet", inden stillingen bliver slået op. Efterhånden lyder det evige argument, at det er den bedst kvalificerede, som skal ansættes, og at der ansættes efter kvalifikationer og ikke køn, lidt hult. Havde meritokratiet, princippet om at ansætte efter meritter, virkelig eksisteret, havde kvinder i højere grad haft mulighed for at komme ind, end tilfældet har været, viser erfaringerne fra andre eliter og fra andres indtrængen i akademiet. Meritokratiet var baggrunden for at den gamle videnskabelige elite i 1700-tallet blev infiltreret udefra af ikke-adelige, der ikke arvede deres positioner. Meritokrati er en social opfindelse, hvor det fremvoksende borgerskab arbejdede for, at kvalifikationer i stedet for slægt skulle være bestemmende for det mandlige individs ret til advancement. Så måske skulle de gamle meritokrati forestillinger, som Kønsbarriereprojektet har foreslået, genoplives i en ny form, som bygger på en forståelse af, at videnskabelige meritter eller kvalifikationer ikke er objektive, men socialt konstruerede og altid kontekstafhængige. Denne kontekstafhængighed bør synliggøres i alle meritvurderende processer.²

De forskningspolitiske strategier, som her er omtalt, har måske ikke været bevidst diskriminerende, men alligevel har de, efter min mening, haft nogle utilsigtede virkninger, nemlig at kvindeandelen blandt de danske universitetsforskere er klart lavere end kvindeandelen blandt universitetsforskere i andre lande.

Danmark ligger i bund i Norden med 21% kvinder i forskning, 15 % efter Finland og på 5. sidste plads i Europa. Skyldes det ikke diskrimination, så skyldes det nogle strukturer og en praksis, som støtter de mandlige akademikere på vej op ad rangstigen, mens de virker som en barriere for de kvindelige. Derfor er det vigtigt hver gang, der tænkes forskningsstrategi også eksplicit at overveje, hvad konsekvenserne kan blive i kønsmæssig henseende. Ifølge ligestillingsloven fra år 2000 skal offentlige myndigheder indarbejde et køns- og ligestillingsperspektiv i al offentlig politik, planlægning og forvaltning. Med mainstreaming er ligestilling blevet en proaktiv tilgang, hvor det ikke længere handler om at ændre på uligheder, når de er opstået, men forebygge at de opstår. Hvis der skal ske ændringer, er det ikke tilstrækkeligt at hindre diskrimination i academia, så må politikken mere aktivt fremme og forbedre kvindelige forskeres situation; og nu har vi et grundlag at gøre det på.

Resultaterne fra forskningsprojektet "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskningen" foreligger nu og er skrevet sammen i "Perspektiver på kønsskævheden i forskningen og de højere uddannelser", redigeret af Lis Højgaard og Dorthe Marie Søndergaard (2002). Baggrunden for kønsbarriereprojektet ligger helt tilbage i begyndelsen af 1990'erne, hvor der udkom flere forskellige undersøgelser af kvinders repræsentation i forskningen. De blev udarbejdet af Kvindeforskningskoordinator-

virksomheden, af Videnskaberne Selskab og af det daværende Forskningspolitiske råd. Alle nåede stort set frem til samme resultat, nemlig at kvindeandelen var beskeden (omkring 17-18%), og at det, fordi det tager 20 til 30 år at skabe en ny forsker, ville gå meget langsomt med at rette op på skævheden. Men ellers var man meget uenig om, hvorvidt der skulle gøres noget. Forskningspolitisk Råds rapport konkluderede, at der ikke var grund til bekymring og at ligestilling ville gå af sig selv, mens de to andre undersøgelser foreslog aktiv handling. Videnskaberne Selskab gik sågar ind for, at der skulle oprettes særlige stillinger til kvinder.

Det kom der ikke noget ud af, men på baggrund af en henvendelse fra Foreningen for Kvinde- og kønsforskning i 1993, som påpegede, at der fortsat var behov for en videnskabelig undersøgelse, der kunne afdække baggrunden for den skæve kønsfordeling på de videregående uddannelsesinstitutioner og for de mekanismer, der havde betydning for kvindelige forskeres karrieremuligheder, anmodede Folketingets Forskningsudvalg og Undervisningsministeriet Forskningspolitiske Råd om at udarbejde et grundlag for en vurdering af de barrierer, der var årsag til den skæve kønsfordeling på de højere uddannelsesinstitutioner. Anmodningen gik videre til Forskningsrådenes Formandskollegium. Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd greb bolden og foreslog et tværrådligt program.

Det faldt på plads i løbet af 1994 med deltagelse af samtlige råd undtagen STVF (teknik) og SJVF (jordbrug og veterinær). Det blev oprindeligt besluttet, at projektet skulle lede frem til at anbefale en række virkemidler og forskningspolitiske tiltag for ministerier, forskningsråd og institutioner og evt. til en politisk handlingsplan til imødegåelse af problemet. Projektet, som nu er afsluttet, viser med al tydelighed, at situationen næppe ændrer sig væsentligt af sig selv. Nu må det derfor være op til de institutioner, som dengang rekvirerede undersøgelsen at omsætte resultaterne til handling.

Kønsbarriereprojektet har bidraget med megen ny viden og er et unikt eksempel på forskning om forskning, fordi der rent faktisk findes meget lidt viden om barrierer i videnskaben. Vi ved nu noget om, hvor i systemet kvinder falder fra og at mandlige kandidater synes at have mindst dobbelt så stor en chance som kvindelige kandidater til at få en lektor- eller professorstilling (Inge Henningsen). Vi ved også, at mens kvindernes andel blandt VIP'erne på Københavns Universitet i 1970 svarede til kvindeandelen blandt kandidaterne, så er den i 2001 kun det halve af kvindeandelen af kandidaterne. Vi ved også noget om bedømmelsesprocedurer og om, hvor let det er at nedtone og relativere kvalifikationer, og at det er loyalitet, alliancer og strategisk vellykkede manøvrer på det politiske plan, der er afgørende (Dorte Marie Søndergaard). Vi ved også, at

kvinder ofte vælger det "forkerte" karrierespor, som leder ud af universitetet, hvilket viser, at det ikke bare er et spørgsmål om tid, før der er en mere ligelig kønsfordeling blandt de ansatte på de højere anstalter (Hanne Nexø Jensen). Den århusianske del af projektet (under Kirsten Reisbys ledelse) har bl.a. påvist, at der er større overensstemmelse mellem det stereotype billede af mandlig studieadfærd og den gode studerende end mellem den kvindelige studieadfærd og den gode studerende. Men projektet har også vist, at der findes et uudnyttet forskerpotentiale, og at det handler om, at yngelplejen skal rettes mod begge køn. I denne del af projektet findes også en sammenligning af forskerrekruttering og forskeruddannelse på to så forskellige fag som Kemi og Nordisk.³

Da projektet blev sammenfattet på den afsluttende konference, blev det fremhævet, at køn er et sorteringskriterium, mens køn ikke menes at have betydning for fagligheden. "Der kan ikke vises kønnet betydning af faglighed" blev der sagt. Det er måske et af de spørgsmål, som tilbagestår. Disse spørgsmål er dog antydet i et enkelt af projekterne (Iris Rittenhofer) og af Catrine Egeland, som har beskæftiget sig med kønsbarrierer og ligestilling i sin ph.d.-afhandling. De er begge mindre orienteret mod ligestillingstag og mener, at forandring snarere bør fremmes gennem en ny forståelse af videnskab, af forholdet mellem kvalitet og samfund og mellem kvalitet og objektivitet; og det

er nok værd at tænke videre over.⁴

Bente Rosenbeck
dr.phil., lektor

Center for kvinde- og kønsforskning, Københavns Universitet fra sept. 2003

NOTER

1. I. Henningsen og L. Højgaard (2002): "The Leaking

Pipeline". Øjeblikk-billeder af in- og eksklusionsprocesser i Akademia" in *Dansk sociologi* 13(2). Helsinkigruppen har udarbejdet en europæisk undersøgelse: Rees, T. (2002): *National Policies on women and science in Europe. The Helsinki Group on Women and Science*.
2. Se Henningsen og Højgaard (2002).

3. Sammendrag af resultaterne findes i "Perseptiver på køns-

skævheden i forskningen og de højere uddannelser", Lis Højgaard og Dorthe marie Søndergaard (red.) 2002.

4. Egeland, C. (2001): "Kønsforskellens monstrøsitet. Kønsbarrierer i Akademia – et ugyldigt problem" in *Kvinder, Køn & Forskning* 2001/4. Kønsbarriereprojektets deltagere præsenterer deres resultater i "Gender in Academia" in *Nora* 9(3) 2001.